

Spectrum

Botsing met auto's
belangrijkste doodsoorzaak
Iberische lynx

Konijneneter in de knel

● *Hét kenmerk van de lynx zijn de pluimoren, die werken als antennes. Zij bepalen uit welke richting een geluid komt.*

Foto's Programa de Conservación Ex-Situ del Lince ibérico

Voor de Iberische lynx is het kantje boord. Te weinig voedsel, te veel verkeer. In een land waar de grond vroeger bewoond van de konijnen heeft 's wereld meest bedreigde katachtige –zonder hulp– nu geen leven.

Geen holen, geen graafsporen, zelfs geen keuteltjes. De bordjes "Reserva de conejos", die her en der langs wegen in de Coto Doñana aan parasoldenaren zijn bevestigd, lijken een doekje voor het bloeden. In deze zogenaamde konijnenreservaten is van de *Oryctolagus cuniculus* geen teken van leven te bespeuren. Wipstaartje is gewoon verdwenen, een feit waar plaatselijke restauranthouders blijkbaar niet wakker van liggen; ze zetten nog vrolijk "conejo del campo" op de kaart. Konijn van het land...

Het verdwijnen van het knaagdier kan niet enkel jagers worden aangerekend. Ze nemen weliswaar het wilde konijn graag op de korrel, maar de gevolgen van twee virus epidemieën waren veel ingrijpend. Het schepsel kreeg een halve eeuw geleden eerst de ziekte myxomatose voor de kiezen. Voordat de Spaanse populatie zich van deze "konijnenpest" kon herstellen, sloeg het viraal hemorrhagisch syndroom (of: "rabbit haemorrhagic disease") bikkellhard toe en deed nagenoeg alle overgebleven diertjes de das om. „Op sommige plekken werd 90 procent van de stand weggevaagd”, zegt Luis Suarez, coördinator van het soortenbeschermingsprogramma bij de Spaanse afdeling van het Wereld Natuur Fonds. „De overheid zou het inmiddels zeldzame konijn de beschermde status moeten

● *Op diverse plaatsen in de Doñana maakt de Iberische lynx gebruik van kunstkraamkamers.*

geven en op zijn minst een jachtverbod moeten afkondigen.”

Zijn pleidooi heeft alles te maken met het voortbestaan van de Iberische lynx. „Het diert van deze kleine katachtige bestaat voor 84 procent uit konijn. Zijn dagelijkse voedselbehoefte is precies het gewicht van één zo'n diertje. Sommige jagers beschouwen de soort om die reden als een geduchte concurrent.”

Op papier is de Iberische lynx sinds 1966 strikt beschermd. Toch vallen er nog slachtoffers door illegale praktijken, aldus Suarez. Zonder dat er overigens altijd boze opzet in het spel is. „De kat komt vaak terecht in konijnenstricken of vallen met vergiftigd aas dat voor andere roofdieren bedoeld is.”

Blamage

Stroperij en het nijpende tekort aan prooidieren zijn niet de enige problemen waar de slinkende lynxenpopulatie mee kampt. Al ettelijke jaren ageren natuurorganisaties tegen de vernietiging, inkrimping en versnippering van het oorspronkelijke leefgebied. Uit een recente inventarisatie van het WNF blijkt dat 53 infrastructurele projecten het voortbestaan van de Spaanse lynx negatief beïnvloeden. Met Europese subsidies worden stuwdammen aangelegd die valleien –zijn beste habitat– onder water zetten. Door nieuwe wegen en spoorverbindingen raken de dieren nog verder in kleine groepjes verdeeld en zijn ze niet langer in staat veilig van gebied naar gebied te trekken. Bovendien ligt door deze fragmentatie het gevaar van inteelt op de loer.

Aanrijdingen met auto's en vrachtwagens zijn de belangrijkste doodsoorzaak voor de lynx. „Van 1982 tot 1989 was 19 procent van het aantal dode lynxen te wijten aan het verkeer. Tussen 1990 en 1999 liep dit op tot bijna 42 procent,

en na 2000 niet minder dan 55 procent.” De teller van het aantal slachtoffers sinds 2000 staat op 21. „Zelfs in het Nationaal Park Doñana komen lynxen om.”

Berucht is in dat verband de A483, de drukke asfaltweg tussen El Rocio en Matalascañas. „Midden 2006 botste daar zowel een mannetje als een volwassen vrouwtje tegen een auto. Met beide aanrijdingen slonk de lynxenpopulatie in Doñana direct met 10 procent. Met elk diert dat we hier verliezen komt het volledig uitsterven van de soort dichterbij. Voor Spanje zou dat een blamage zijn, want Doñana is de parel van onze dertien Nationale Parken.”

De Europese Unie kan volgens hem niet langer „enkele kruimels” besteden aan natuurbehoud, terwijl zij grote projecten financiert die volledig tegen deze doelstelling indruisen. „Het wordt tijd dat ze het behoud van wilde soorten ernstig neemt.”

Europees geld

Het WNF zelf zet de Spaanse autoriteiten al drie jaar onder druk om de weg tussen Villamanrique de la Condesa en El Rocio af te sluiten. „Die loopt dwars door een gebied waarin lynxen zich voortplanten. Oorspronkelijk was het een zandweg, maar de regionale overheid liet hem in 2001 illegaal asfalteren. Gedeeltelijk betaald met Europees geld. Het is nu een 20 kilometer lange racebaan geworden. Snelheden van 120 kilometer per uur zijn geen uitzonderingen.” Hij licht om de geschilderde rondjes op het wegdek, die rotondes moeten voorstellen. „De auto's razen er dwars overheen. Twee dode lynxen, dat is tot nu toe de tol.”

De Europese Commissie tikte Spanje eind 2006 op de vingers, omdat deze weg in strijd is met de Habitatrichtlijn.

„De regering is helaas niet van plan om de weg te sluiten.”

De autonome overheid van Andalusië kwam recent wel met andere voorstellen, zoals het idee om de maximumsnelheid te verlagen, met name op de A483. Lokale politieke kopstukken verzetten zich daar hevig tegen. Het plaatsen van extra wildtunnels ligt blijkbaar minder gevoelig, want sinds februari zijn wegwerkers druk bezig om onder de A494, de drukbereden kustweg, zes van zulke voorzieningen te plaatsen. Hoge afsluitingen moeten de lynx van de straat weghouden en naar de betonnen doorgang leiden. De praktijk moet uitwijzen of de lynx deze oversteekplekken gaat gebruiken. Als de laaggelegen passages maar niet vollopen met water...

Fokcentra

Ondertussen denken biologen en beleidsmakers er ook serieus over de restpopulaties in de Doñana en de Sierra Morena op te krikken met in gevangenschap gefokte exemplaren. De Spaanse overheid ging te rade bij Astrid Vargas, die in de Amerikaanse staat Wyoming betrokken was bij het uitzetten van de in het wild uitgestorven zwartvoetbunzing. Ze schreef een actieplan en kreeg in 2003 toestemming om in El Acebuche, niet ver van de badplaats Matalascañas, te beginnen.

Om de lynxen zo wild mogelijk te laten opgroeien, wordt het fokcentrum in Nationaal Park Doñana hermetisch van de buitenwacht afgeschermd. De mens moet uit het zicht blijven, vindt directrice Vargas, bij wie ziektepreventie hoog in het vaandel staat. „Om het risico te spreiden is in de provincie Jaén net nog een fokstation geopend.”

Bezoekers komen niet verder dan haar kantoor, waar de lynxen op beeldschermen zichtbaar zijn. De 27 dieren

● Een worp bestaat doorgaans uit twee of drie jongen, die steekblind geboren worden. De ogen gaan na tien dagen open.

● Lynxwelpen brengen veel tijd door met stoeien. Daarmee oefenen ze ook hun jachttechnieken.

● Konijnenreservaat.

Foto RD

verblijven in ruime kooien. Tientallen camera's en microfoons houden ze dag en nacht in de gaten en registreren elke beweging en elk geluidje. „Zo weten we dat ze op elf verschillende manieren miauwen.”

Vargas spitst vooral haar oren bij een schorre roep. „Dat is het signaal dat vrouwtjes en mannetjes elkaar dulden.” Cromo en Adelia zijn inmiddels zover. Op het beeldscherm geven ze elkaar kopstootjes. „Gisteren hebben ze al drie keer gepaard.”

De afgelopen twee jaar zijn negen jongen geboren. Spannend, vindt Vargas. „Elk moederdier is anders en er kan altijd iets misgaan.” Het was bijvoorbeeld schrikken toen in 2005 een welp tijdens een vechtpartij zijn zusje doodde. Ruzie over de onderlinge rangorde? „Volgens dr. Sergey Naidenko, een Russische lynxexpert, komt zulk agressief gedrag inderdaad in allerlei gradaties voor. De piek ligt rond de 45e dag. Ons jonkie was 44 dagen oud.”

Het waarborgen van de genetische diversiteit vereist volgens haar een fokgroep van minimaal zestig lynxen. Wetenschappers van het Leibniz-Instituut für Zoo- und Wildtierforschung in Berlijn zijn druk bezig met het ontwikkelen van een zwangerschapstest en technieken voor kunstmatige inseminatie. Mochten zij daarin slagen, dan zijn in de genenbank van het Nationaal

Museum van Natuurwetenschappen in Madrid voldoende sperma- en eicellen voorhanden.

Voerplekken

De gefokte lynxwelpen krijgen dagelijks een levend konijn, zodat ze zelfstandig leren jagen. Vargas schat dat er pas in 2010 begonnen kan worden met de herintroductie. „Eerst moeten

Minipanter

Van alle 36 katachtigen in de wereld is de Iberische lynx (*Lynx pardinus*) het meest bedreigd. Een eeuw geleden bevolkte het diert een groot deel van het Iberisch schiereiland, het gebied ten zuiden van de Pyreneeën. De laatste twee decennia slonk de populatie van 1200 naar hooguit 150 volwassen exemplaren. Het diert komt nog maar in twee geïsoleerde gebieden voor. Het belangrijkste bolwerk is de Sierra Morena, waar 60 tot 115 lynxen in de bergen leven. In de Doñana, een moerasdelta aan de monding van de Guadalquivir ten zuiden van Sevilla, houden zich naar schatting 20 tot 35 dieren schuil, waarvan een dozijn vrouwtjes.

De "Lince ibérico" is herkenbaar aan de gepluimde oren, de lange bakkebaarden en het korte, stompe staartje. De ranke kat staat hoog op de poten, is van neus tot staart amper 1 meter en dus een stuk kleiner dan zijn Noord-Europese soortgenoot, de Lynx lynx. Ook is zijn lijf slanker en rossiger. De naam pardellynx dankt hij aan de vele zwarte vlekken, die hem op een minipanther doen lijken. De Iberische lynx is sterk territoriaal en leeft bij voorkeur in een parkachtig landschap, gestoeft met hoge struiken die dekking bieden. De lenige klimmer is bovendien een fan van oude, holle kurkeiken, waarin het wijfje in maart en april twee tot vier jongen werpt.

er voldoende jongen geboren zijn.”

Voorlopig moet de wilde populatie zich nog zelf op de been houden, al zijn er hier en daar kunstkraamkamers geplaatst.

Vorig jaar werden er in de Spaanse natuur 64 jongen geboren, het merendeel in de Sierra Morena. Een hoopgevend signaal, aldus Luis Suarez. Ook in de Doñana is sprake van een lichte stijging, wat de WNF-projectleider voorzichtig toeschrijft aan enkele maatregelen. „Het voortplantingssucces is direct verbonden aan de dichtheid van konijnen. Om die reden stellen we veel energie in het herstellen van de konijnenpopulaties.”

Het WNF sluit contracten met landeigenaren en koopt de jachtvergunningen op particuliere percelen af. „We laten in deze natuurgebieden ook konijnen los in omheinde verblijven, waar de vos en het wild zwijgen niet in kunnen komen, maar de lynx wel.”

Vlak bij de plaats Villamanrique liggen de bewijzen voor het oprapen: plukjes wit en zwart haar en verderop grotere vachtresten. De pootafdrukken in de modder zijn vers, maar de voerplek ligt er verlaten bij. Ergens tussen de struiken houdt de lynx zich op. Een vrouwtje, dat vorig jaar drie jongen kreeg. Haar grote, driehoekige oren zijn ongetwijfeld gespitst om elke trilling uit de lucht op te vangen. Om de drie dagen brengt terreinbeheerder Sergio Gonzalez haar vier, vijf tamme konijnen. Geregeld zag hij het wijfje, soms op 20 meter afstand. „Net een huiskat. Ze is niet bang, want hier wordt niet gejaagd.”

Het pakken van een prooi gaat razendsnel, weet Gonzalez. „Op 10 meter afstand bevriest ze volledig. Al haar zintuigen trillen, de spieren spannen zich, klaar voor een reuzensprong. Ze drukt het konijn direct tegen de grond en breekt met één beet de hals.”

Kon het konijn nog wegspringen, dan grist de lynx het met één klauw uit de lucht. Net voor het fatale moment slaakt het slachtoffer een hoge gil. Daarna is het ijzig stil.

Een uitgebreide versie van dit artikel staat op refdag.nl/natuur. Filmpjes over de Iberische lynx: www.arkive.org/species/GES/mammals/Lynx_pardinus/more_moving_images.html.

Willem H. Smith

INHOUD

PAGINA 14

Prof. Ton van der Steen krijgt prijs voor ontwikkeling nieuwe echografische technieken.

PAGINA 15

Rozenbottels tegen gewrichtsklachten.

Eindredactie: W. van Hengel

